

Kur'an'ın Perspektifinden Kitap Ehli Ve Kurtuluş Meselesi

— muhammed-ridvan-kaya · 18 Mayıs 2026

Kur'an-ı Kerim, insanlığa hitap eden evrensel bir mesaj olarak yalnızca Müslümanlara değil, tüm insanlığa yol göstermeyi amaçlar. Bu bağlamda Yahudi ve Hristiyanlar, yani Kitap Ehli, Kur'an'da ayrı ve özel bir kategoride ele alınır. Onlar "gayrimüslim" olarak değil, Allah'ın daha önce indirdiği vahiylerin muhatapları olarak tanımlanır. Ancak bu topluluğun ahiretteki konumu, İslam düşüncesinde tartışmalı bir mesele olmaya devam etmektedir. Burada, Kur'an'ın bütüncül bir okumasıyla Kitap Ehli'nin kurtuluş meselesini ele almayı ve bu bağlamda gündeme gelen dini soruları cevaplamaya çalışacağız.

İslam'ın Evrensel Anlamı ve Tarihsel Boyutu

İslam kelimesinin anlamı "Allah'a teslim olmak"tır. Bu teslimiyet, yalnızca Nebimiz Muhammed'in nebilîğiyle başlayan bir olgu değildir. Kur'an, tüm nebilere insanları aynı temel hakikate çağırıldığını bildirir: Allah'a teslim olmak. Nebimiz İbrahim, Nebimiz Musa, Nebimiz İsa ve daha nice si bu çağırıcı yapmış; Kur'an onların tümünü "Müslüman", yani Allah'a teslim olan kimseler olarak nitelendirmiştir. Bu gerçek son derece önemlidir. Zira Kitap Ehli'nin nebilere olan inancı, özünde aynı ilahi kaynağa dayanmaktadır. Kur'an onları toptan reddetmez; aksine içlerinde doğru yolda olanların varlığını açıkça kabul eder. Nitekim Al-i İmran suresi 113. ayeti şu anlamı taşır: Kitap ehlinin hepsi aynı değildir. Kitap ehlinin bir ümmet gece vakitlerinde ayakta durarak Allah'ın ayetlerini okuyup secde ederler.

Bakara 62 ve Maide 69: Cennet Vaadinin Dini Çerçevesi

Konunun merkezinde yer alan iki temel ayet şudur:

Bakara suresi, 62. ayet: "Şüphesiz iman edenler, Yahudiler, Nasraniler ve Sabiiler'den kim Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işlerse, onlar için Rableri katında mükafatları vardır. Onlara korku ve üzüntü yoktur."

Maide suresi, 69. ayet: "Şüphesiz iman edenler, Yahudiler, Sabiiler ve Nasraniler'den Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenlere korku ve üzüntü yoktur."

Bu iki ayet, birbiriyle aynı mesajı tekrarlayan ve bu yüzden iki ayrı surede yer almasıyla birlikte güçlendirilen ilahi bir beyandır. Ayette kurtuluşun üç temel şartı açıkça zikredilmiştir:

- Allah'a gerçek anlamda iman etmek
- Ahiret gününe inanmak
- Salih amel işlemek

Bu şartların hiçbirinde Nebimiz Muhammed'i tanımak ya da belirli bir topluluk adına ritüelleri yerine getirmek yer almaz. Kur'an burada dini mensubiyetten ziyade iman ve eylemin niteliğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla bu ayetlerin yalnızca Nebimiz Muhammed dönemindeki Kitap Ehli'ni kapsadığı yönündeki yorumlar, Kur'an metnine somut bir dayanak bulmakta güçlük çeker. Böyle bir kısıtlamayı destekleyen herhangi bir lafzi ya da bağlamsal delil ayetin kendisinde mevcut değildir.

İsra 15: Tebliğ Ulaşmadan Hesap Olmaz

Kurtuluş meselesinin belki de en belirleyici ayeti İsra suresi 15. ayetidir: "Biz resul göndermedikçe azap

edecek değiliz."

Bu ayet, ilahi adaletin temel bir ilkesini ortaya koyar: Bir topluma resul ulaşmadan o toplumu hesaba çekmek, Allah'ın adalet anlayışıyla bağdaşmaz. Bu hüküm yalnızca geçmiş toplumları değil, tüm zamanlar ve mekânlar için geçerlidir. Bu çerçevede şu tablo karşımıza çıkmaktadır: Nebimiz Muhammed döneminde ve sonrasında İslam'dan haberdar olmayan milyonlarca insan yaşamıştır. Batı Avrupa'nın büyük bölümü, İskandinavya, Orta ve Doğu Afrika, Uzak Doğu, Japonya, Amerika kıtaları ve daha pek çok coğrafya, İslam'ın ilk yüzyıllarında bu dinden bütünüyle habersizdi. Bu insanların haberdar olmadıkları bir dine uymadıkları için cezalandırılacaklarını söylemek, İsra 15'in açık hükmüyle doğrudan çelişir.

Teknolojiden Uzak Topluluklar: Amişler, Hasidik Yahudiler ve Mennonitler

Modern dönemde bile İslam'dan bihaber ya da İslam'a dair son derece çarpıtılmış bir imaja maruz kalmış topluluklar mevcuttur. Bunların başında şu gruplar gelmektedir:

Amişler: Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan ve modern teknolojiyi büyük ölçüde reddeden bu Hristiyan topluluğu, elektrik, motorlu araç ve internet kullanmaktan kaçınır. Dini ve ahlaki değerlerine son derece bağlı, basit ve topluluk odaklı bir yaşam sürdürürler.

Hasidik Yahudiler: İnternet ve dijital medyadan bilinçli olarak uzak durmayı tercih eden bu topluluklar, geleneksel dini yaşam anlayışlarını modern dünyadan yalıtılmış bir biçimde sürdürürler.

Mennonitler: Bir kısım alt grubu teknolojiye karşı ciddi kısıtlamalar uygulayan bu Hristiyan topluluğu da benzer bir izolasyon içindedir.

Bu toplulukların İslam'dan habersiz olduklarını ya da İslam hakkında yalnızca medyadan filtre edilmiş çarpıtılmış bilgilere maruz kaldıklarını düşündüğümüzde, şu soru kaçınılmaz biçimde gündeme gelir: Allah, bu insanları sırf Müslüman değil diye cehenneme gönderir mi? Kur'an'ın adalet anlayışı ve İsra 15'in açık metni bu soruya "hayır" cevabını telkin etmektedir. Zira bu insanlar dünyaya gelirken inançlarını kendileri seçmemişlerdir.

Doğuştan Gelen İnanç ve İlahi Adalet

İnsanın dünyaya geldiği ortamı seçemeyeceği gerçeği, teolojik açıdan son derece önemlidir. Bir çocuk Amish bir ailede, Hasidik bir toplulukta ya da Mennonit bir cemaatte doğduğunda bu tercih onun değil, Allah'ın takdirinin bir sonucudur. Kur'an'ın genel ahlaki mantığı içinde bir insanı, kendi iradesi dışında oluşan şartlar nedeniyle hesaba çekmek ilahi adaletle bağdaşmaz.

Nisa suresi 48. ayet bu bağlamda çok kritik bir ilke ortaya koyar: "Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bunun dışındakileri dilediği kimseden bağışlar."

Ayetin temel hükmü açıktır: Şirk bağışlanmaz; ancak şirkin dışındaki günahlar Allah'ın dilemesiyle bağışlanabilir. Peki Allah'ın birliğine inanan, ahirete iman eden ve salih amel işleyen bir Yahudi ya da Hristiyan şirk mi koşturmaktadır? Eğer bu kişiler samimiyetle Allah'a inanıyor ve O'na ortak koşturmuyorsa, Nisa 48'in hükmü onlar için de bir umut kapısı taşıyor demektir.

Şirk Meselesi: Kur'an ve İncil'deki Ortak Vurgu

Kur'an'ın affetmeyeceğini bildirdiği tek günahın şirk olduğu Nisa 48'de açıkça yer almaktadır. İncil'de de benzer bir ifade mevcuttur. Luka 12/10'da şu anlama gelen bir beyan vardır: "İnsanoğlu'na karşı söylenen söz bağışlanabilir; ancak Kutsal Ruh'a söven bağışlanmaz."

Kutsal Ruh kavramı üzerine şu teolojik değerlendirme yapılabilir: Secde suresi 9. ayet, Allah'ın insana "kendi ruhundan" üflediğini bildirir. Ruh, Allah'ın zâtı değil; O'nun ruhudur. Bu çerçevede hem Kur'an'da hem de İncil'de bağışlanmaz olan günahın, özünde aynı hakikate işaret ettiği söylenebilir: Allah'a ortak koşmak, yani şirk. Bu da iki kutsal metnin temel ahlaki çekirdeğinin örtüştüğüne dair önemli bir işarettir.

"Velî Edinmeyin" Ayetinin Doğru Anlaşılması

Kur'an'da Yahudi ve Hristiyanları "dost edinmeyin" şeklinde tercüme edilen ifadeler, çoğu zaman bağlamından kopararak yorumlanmaktadır. Ancak Arapça "evliya" kelimesi, yalnızca "dost" değil; aynı zamanda "rehber", "efendi" ya da "otorite" anlamlarını da taşır. Kur'an'ın bu yasağını tam olarak anlayabilmek için şu gerçekle birlikte okumak gerekir: Aynı Kur'an, Müslümanların Kitap Ehli ile evlenmesine ve onların yemeklerini yemesine izin vermiştir. Bir insanla evlenmek, onun sofrasında yemek yemek; hayatın en mahrem ve en sıkı sosyal bağlarını kurmak demektir. Kur'an bu bağları serbest bırakırken söz konusu topluluğu tamamen "öteki" olarak kategorize etmez. Dolayısıyla "veli" ifadesi, dini rehberlik ve siyasi otorite anlamında bir uyarı olarak okunmalıdır. Bu ayet, Müslümanların kimliğini ve inançlarını koruma amacıyla söylenmiş bir rehberlik prensibidir; Kitap Ehli ile insani ve toplumsal ilişkileri kesmek anlamına gelmez.

Maide 82-83 ve Diyalog Çağrısı

Maide suresi 82-83.ayetleri, Kitap Ehli'nin bir bölümü için son derece olumlu bir tablo çizer. Bu ayetlerde Hristiyanlara dair şu saptama yapılır: İman eden kimselere en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve müşrikleri bulursun. Ve iman edenlere sevgice en yakınları biz Nasraniyiz diyenleri bulursun. Çünkü şüphesiz onların içinde keşişler ve rahipler vardır. Ve onlar büyüklük taslamazlar. Resule indirileni dinledikleri zaman hakkı tanıdıklarından gözlerinin yaşla dolup taşıdığını görürsün. Rabbimiz biz inandık bizi tanıklarla beraber yaz." diyen kimseler vardır. Bu tablo, Kitap Ehli'nin toptan reddini değil; içlerinden gerçek anlamda hakikate açık olanların tanınmasını simgeler. Kur'an ayrıca Al-i İmran 64. ayette Kitap Ehli'ne doğrudan bir çağrı yapar: "De ki: Ey kitap ehli bizim ve sizin aranızda ortak bir kelimeye gelin Allah'tan başkasına hizmet etmeyelim, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayalım, kimimiz kimimizi efendiler edinmeyelim." Bu ayet bir uzlaşma çağrısıdır ve ortak paydanın tevhit, yani Allah'ın birliği olduğunu ilan eder.

Kur'an'ın Adalet ve Tevhit Eksenli Kurtuluş Anlayışı

Kur'an'ı bütüncül bir perspektifle okuduğumuzda şu tablo ortaya çıkmaktadır:

Birincisi, kurtuluşun ölçütü etnik ya da dini grup mensubiyeti değil; Allah'a samimi iman, ahiret inancı ve salih ameldir. Bu ölçüt Bakara 62 ve Maide 69'da açıkça yer almaktadır.

İkincisi, tebliğ ulaşmadan hesap olmaz. İsrâ 15, bu ilkeyi evrensel bir hüküm olarak ortaya koyar.

Dolayısıyla Nebimiz Muhammed'den haberdar olmayan ya da İslam hakkında yalnızca çarpıtılmış bilgilere ulaşabilen toplulukların bu bilgisizlikleri nedeniyle sorumlu tutulmaları ilahi adaletle bağdaşmaz.

Üçüncüsü, Allah'ın bağışlamayacağı tek günah şirkidir. Allah'a ortak koşmayan, O'na samimiyetle iman eden ve ahlaki bir yaşam sürdüren kimselerin hesabı yalnızca Allah'a aittir.

Dördüncüsü, insan doğduğu ortamı seçemez. Allah'ın bir kulunu, kendi iradesi dışında içine doğduğu inanç ortamı nedeniyle cezalandırması, Kur'an'ın adalet anlayışıyla temelden çelişir.

Beşincisi, Kur'an Kitap Ehli'ni toptan reddetmez. Onlar arasında doğru yolda olanların varlığını kabul eder, onlarla diyalog ve barışa çağırır, hatta Hristiyanların Müslümanlara en yakın topluluk olduğunu bildirir.

Bu gerçeklerin ışığında şunu söylemek mümkündür: Kur'an'ın mesajı, dar bir grup teolojisini değil; geniş, kapsayıcı ve adalet eksenli bir kurtuluş anlayışını destekler. Kimin cennete girip kimin girmeyeceğini kesin hatlarla belirlemek, beşerin değil yalnızca Allah'ın tasarrufundadır. Ancak Kur'an'ın kendi lafzından hareketle şunu söylemek dini açıdan tutarlıdır: Allah'a samimiyetle inanan, O'na ortak koşmayan ve ahlaki bir hayat yaşayan kimseye, hangi topluluktan gelirse gelsin, Kur'an'ın sunduğu umut kapısı kapalı değildir.